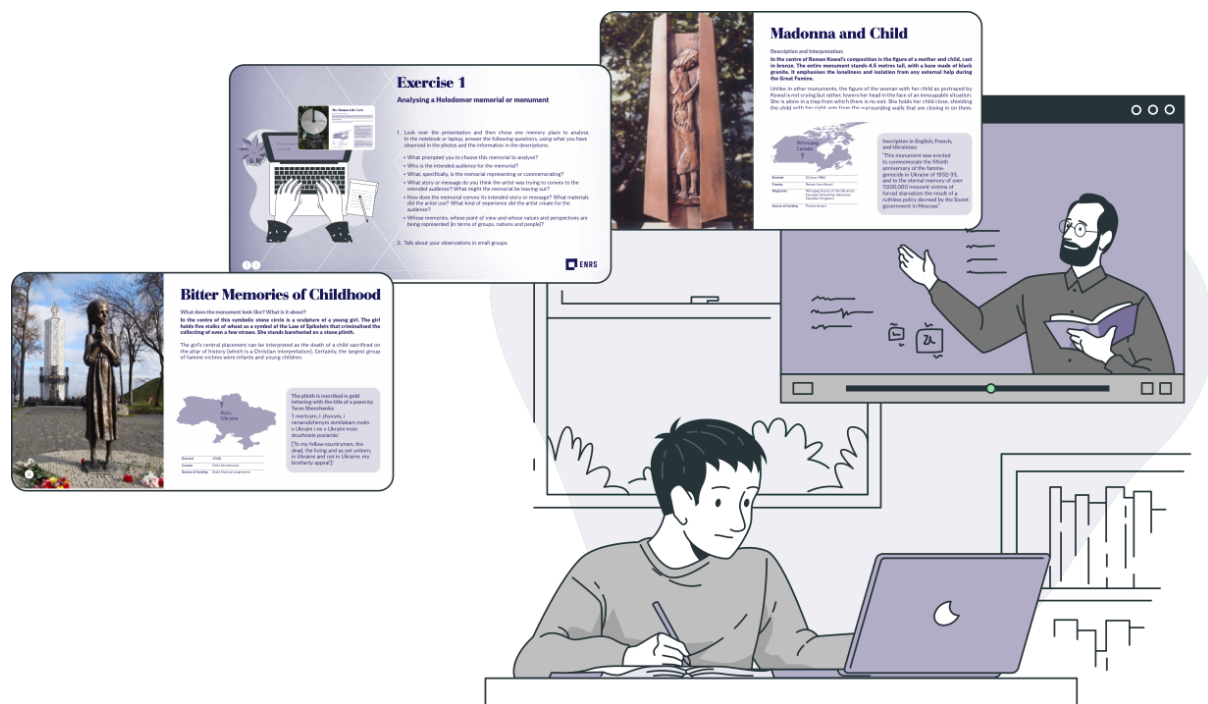

Holodomorul ca exemplu de dezinformare

Nouăzeci de ani de ascundere a adevărului

Łukasz Migniewicz

Cuvinte cheie

- totalitarism
- manipulare
- dezinformare
- mit
- Marea Foamete
- jurnalism
- genocid în URSS
- propagandă
- Holodomor
- falsificarea istoriei
- Ucraina

Introducere pentru profesor

Scenariul este destinat pentru a fi realizat cu tinerii cu vârsta de până la 14 ani. Temele abordate permit folosirea lui la orele interdisciplinare din domeniul istoriei, culturii, limbii materne sau științelor sociale.

Materialul a fost împărțit în 3 părți – scenariul propriu-zis și fișa de lucru, cât și setul de materiale sursă. Elementele scenariului pot fi modificate în scopul adaptării lor la nevoile destinatarilor.

Scopul activităților

Elevul poate să:

- Explice motivele ascunderii adevărului cu privire la Marea Foamete, în contextul evenimentelor din anii 1930 ai secolului al XX-lea, raportându-le la evenimentele contemporane;
- Caracterizeze procesul funcționării falsificării istorice;
- Folosească diferite surse, precum postări propagandistice și tweet-uri care provin de pe social media, fotografiile și coperti ale cărților, interviuri, afișe de propagandă, eseuri științifice, articole din presă și poate decide asupra relevanței lor pentru analizarea problemei falsificării istoriei.

Dezvoltarea competențelor

Elevul:

- analizează diversele surse istorice, cu indicarea relațiilor cauză-efect dintre ele și evenimentele istorice;
- recunoaște caracteristicile falsificării istorice și a manifestărilor de dezinformare;
- folosește materialele sursă pentru crearea narațiunii istorice;
- elaborează argumente, contraargumente și participă la dezbateri;

Metodele de predare

Conversație didactică; lucrul în grup; muncă independentă; brainstorming; analiza materialelor sursă, a textelor și a ilustrațiilor; metoda Philips 66; arborele decizional; dezbateri socratică; metaplanul; aplicarea metodei *long table (mesei lungi)*; lucrul cu un set de exerciții.

Mijloacele didactice

- Tablă/flipchart, cariocă/cretă
- Coli mari de hârtie/hârtie Bristol

Înainte de lecție

Profesorul le recomandă elevilor citirea eseului și prezentarea cu titlul *Comemorarea Holodomorului*.

Scenariul lecției

Introducere

1. Explicați elevilor că scopul lecțiilor este înțelegerea mecanismelor și a cauzelor ascunderii și a falsificării istoriei Marii Foamete din Ucraina. În timpul lecțiilor treceți în revistă cele mai timpurii mecanisme de negare a tragediei și adoptarea treptată a versiunii vinovaților, ignorând în același timp a mărturiilor care confirmă povestea victimelor.
2. Împărțiți elevilor fișele de lucru și setul de materiale sursă. Spuneți-le elevilor că în timpul lecțiilor vor lucra independent sau în grup, după care va avea loc o discuție generală asupra problemelor ridicate. Cel mai important lucru este libertatea de exprimare și aptitudinea de a elabora argumente și contraargumente.

Desfășurarea lecției

1. În cadrul unei scurte conversații didactice amintiți-le elevilor ce a fost Marea Foamete, folosind informațiile din eseul *Comemorarea Holodomorului*, atrageți-le atenția asupra numărului de victime ale Marii Foamete și a cauzelor ei.
2. Introduceți elevii în realitățile epocii respective, amintindu-le trăsăturile caracteristice ale statului totalitar. În acest scop scrieți pe tablă /flipchart cuvântul „totalitarism”. Împărțiți elevilor fișele de lucru și solicitați-le să facă **Exercițiul 1**. În tot acest timp oferiți-le libertatea de a căuta informații și de a se consulta cu ceilalți. După realizarea hărții ideilor elevii care vor veni la tablă vor prezenta rezultatele și vor nota trăsăturile caracteristice statului totalitar, pe care le vor considera relevante.

Exemple de răspunsuri:

un singur conducător; partid unic; un aparat unic de securitate care controlează toate domeniile vieții cetățenilor; subordonarea tuturor aspectelor vieții statului partidului de la putere și conducătorului (inclusiv a celei de zi cu zi); monopolul în ceea ce privește domeniul mijloacelor de comunicare în masă; încălcarea drepturilor omului; teroarea îndreptată împotriva cetățenilor.

Expuneți marea hartă a ideilor realizată împreună cu elevii într-un loc vizibil. Va ușura munca elevilor în următoarele faze ale activităților.

Comentariul profesorului

Ca introducere la următoarea parte subliniați că Marea Foamete a fost provocată în mod artificial, ca urmare a unui experiment economic – al colectivizării și a politicii brutale de rechiziționare, aplicată în zonele cu cea mai mare rezistență față de sistemul de guvernare totalitară. Spuneți-le elevilor că primele relatări ale evenimentelor din Ucraina au ajuns în Europa Occidentală încă din martie 1933 datorită ziaristului galez – **Gareth Jones**. Corespondenții de presă și diplomații occidentali nu puteau să călătorească în țară fără permisiunea autorităților sovietice. Pentru ei erau organizate niște deplasări speciale, în cadrul cărora sub controlul agenților OGPU¹ se întâlneau cu o populație strict selecționată și vizitau fabrici și gospodării agricole „model” etc. Obținerea informațiilor din alte surse decât cele oficiale, de stat era aproape imposibilă. De aceea mulți ziaristi care își aveau reședința la Moscova reproduceau informațiile oficiale fără a le verifica veridicitatea. Jones a plecat pe cont propriu într-o călătorie în partea de sud a teritoriului european al URSS afectat de foamete. Ceea ce a văzut și descris a zdruncinat imaginea creată a unui stat comunist ce funcționa exemplar.

3. Împărțiți elevii în echipe de câteva persoane (4-6 elevi). Cereți unei jumătăți din grupuri să studieze **setul de surse A** (pe tema lui Gareth Jones), iar cealaltă jumătate din grupuri să studieze **setul de surse B** (pe tema lui Walter Duranty). Aceasta poate să fie și tema pentru acasă de la lecția anterioară.

Comunicați-le că modul în care vor lucra va avea la bază metoda **Philips 66**. Scopul exercițiilor este compararea celor două relatări și formularea concluziilor de unde au apărut diferențele în crearea lor.

Metoda Philips este un brainstorming realizat în grupuri de 6 persoane preț de 6 minute. Metoda constă într-o muncă rapidă și intensivă asupra unei probleme date, ceea ce permite întregului grup să elaboreze o analiză amănunțită a materialului sursă strâns.

¹ **OGPU** – Administrația Politică Unită de Stat. Organul principal al serviciilor sovietice de securitate. Scopul ei principal a fost neutralizarea spionilor, a banditismului, a activităților contrarevoluționare, a combaterii lipsei de adăpost a copiilor și reeducarea infractorilor. Acțiunile OGPU s-au transformat în teroare în masă față de populația civilă, printre altele în construirea de sisteme de lagăre de muncă (Gulag). Prizonierii închiși în aceste lagăre erau forțați să muncească până la epuizare. Agenții OGPU organizau adesea vizite demonstrative pentru oaspeții din străinătate, al căror scop era prezentarea URSS ca pe o țară ideală, în care revoluția comunistă a avut succes.

Etapele muncii în grup:

- Împărțiți grupurilor arborii de decizie corespunzători (**Exercițiul 2**). În prima fază, grupurile se întâlnesc, pentru a completa arborii pe baza surselor citite.
 - În a doua fază, grupurile se întâlnesc pentru a discuta rezultatele deliberărilor lor și a face schimb de idei, pe care le veți trece pe tablă /flipchart. Cel mai bine ar fi să le desenați la scara corespunzătoare. În felul acesta membrii grupului vor face cunoștință cu pozițiile lor.
 - În a treia fază fiecare grup lucrează din nou în mod independent și își verifică ideile sau și le reafirmă.
 - În faza a patra elevii vor efectua **Exercițiul 3** pe baza **sursei C**.
Numărul de faze poate fi determinat în mod liber. Noi propunem să fie minim trei.
După ultima fază, elevii împreună, prin discuții pe principiul democrației directe, vor trece câte două soluții pe fiecare arbore de decizie, care ilustrează după părerea lor cel mai bine cazurile și relațiile dintre cei doi ziaristi.
În rezumatul acestei părți a lecției va trebui să le atragem elevilor atenția, că autoritățile sovietice au încercat încă de la început să ascundă adevărul cu privire la evenimentele din Ucraina.
4. Tehnicile vizuale au fost folosite mai ales în sistemele totalitare. Solicitați elevilor să studieze **setul de surse D** și să-și prezinte opiniile cu privire la următoarea afirmație:
- Imaginea, fotografia, afișul de propagandă se potrivesc perfect pentru a manipula faptele istorice.**
5. Una dintre cele mai bune metode de sintetizare a concluziilor muncii efectuate este **dezbaterea socratică**. Rugați elevii să se așeze în cerc (cel mai bine pe jos).²
Spuneți-le că în timpul dezbaterii cel mai important lucru este gândirea critică și formularea întrebărilor, care vor face posibilă desfășurarea unei dezbateri deschise și multidirecționale, prin urmare este permisă „rătăcirea” și „aventurarea” pe cărările oarbe ale istoriei.
În loc de introducere puneți întrebarea:

Ce ați simțit atunci când ați citit materialele și ați înțeles ce înseamnă

Marea Foamete?

² În timpul orelor desfășurate online, stabiliți o ordine pentru contribuțiile orale ale elevilor, de exemplu, folosind instrumente care le permit exprimarea.

Rugați câțiva elevi să își împărtășească reflecțiile. Spuneți-le că în timpul dezbaterii pot să își exprime în mod liber gândurile, chiar dacă acestea sunt caracterizate de sentimente și emoții.

În timpul dezbaterii Dvs veți fi moderatorul, însă veți îndeplini rolul de „gardian” al dezbaterii, având grijă ca aceasta să nu se îndepărteze prea mult de tema ei. În timpul dezbaterii, elevii vor folosi concluziile și observațiile din studiul de caz (aici le vor fi de mare ajutor exercițiile, pe care le-au făcut din fișele de lucru). Scopul nu este de a ajunge la un consens, ci lămurirea problemelor și construirea câtorva teze raționale. În timpul dezbaterii moderatorul va trece pe tablă/flipchart concluziile care se conturează. Tema dezbaterii:

Oare propaganda vizuală funcționează la fel de bine (sau poate chiar mai bine) decât cuvântul scris ?

Comentariul profesorului

Politica de negare a genocidului din timpul Marii Foamete nu a fost doar apanajul autorilor direcți ai acestei tragedii – autoritățile din Uniunea Sovietică. După căderea URSS, a căpătat o semnificație deosebită în Rusia, mai ales odată cu concentrarea întregii puteri de către fostul funcționar KGB, Vladimir Putin. Tocmai atunci resentimentul față de imperiul sovietic prăbușit a început să prindă contur. Materializarea urma să fie precedată de o campanie de îmbunătățire a imaginii URSS în ochii fostelor republici, acum independente. La fel ca și în anii 1930 ai secolului al-XX a avut loc negarea intensă a crimelor și diluarea tragediei poporului prin crearea mitului cu privire la suferința întregii țări. Mașinăria de propagandă i-a înhămat pe istoricii fideli la crearea narațiunii de negare a genocidului din timpul Marii Foamete din Ucraina.³

6. Împărțiți din nou elevii în grupuri (4-6 persoane). Distribuiți **materialele E și F**, pe care le vor putea folosi în cadrul mini dezbaterii, conform principiului **long table**, adică la masă va fi prezent reprezentantul fiecărui grup și va discuta pe tema dată. Celelalte persoane vor face parte din public. Tu vei îndeplini rolul de moderator.⁴ În timpul dezbaterii, în orice moment, orice participant care va considera că a epuizat tema se poate ridica și poate pleca de la masă, făcând în felul acesta loc următorului participant la discuție, care făcuse până atunci parte din public.

³ Ivan Petrenko, 'Dlaczego Rosja wciąż zaprzecza Wielkiemu Głodowi' [De ce Rusia încă neagă Marea Foamete] în: <https://holodomormuseum.org.ua/news/chomu-rosiia-j-dosi-zaperechuie-holodomor/> (accesat la 16 iulie 2023).

⁴ Metoda *long table* (mesei lungi) nu cuprinde această poziție, dar dacă sunteți de părere că este necesar un control asupra discuției, puteți să o introduceți.

Principiul funcționează de asemenea și invers. Și observatorii pot solicita un loc la masă și pot înlocui persoana care participă la dezbateri. Important este, ca în timpul schimbului de opinii și păreri, să ia cuvântul un număr cât mai mare de elevi. Datorită aplicării acestui principiu va fi posibil un schimb de păreri viu și dinamic.

La finalul dezbaterii, participanții ei vor trece pe flipchart rezultatele și concluziile.⁵

Temele dezbaterii: Oare acțiunile rusești care falsifică adevărul referitor la Marea Foamete au succes? Care sunt argumentele prezentate de partea rusă și care sunt cele ale Uniunii Europene? Care este scopul falsificării faptelor?

Făcând rezumatul dezbaterii acordați atenție argumentelor care apar. Subliniați faptul că, în propaganda rusă, care vizează negarea genocidului din Ucraina, s-a făcut adeseori apel la fapte manipulate și la alte metode testate și verificate în trecut, pe vremea URSS.

Rezumat

În decursul lecțiilor ați putut urmări împreună cu elevii 90 de ani de manipulare și falsificare a istoriei Marii Foamete. Aplicând metodele active ați creat împreună cu ei impactul semnificativ al politicii asupra construirii unei narațiuni istorice, precum și falsificarea sau construirea acesteia numai pe jumătăți de adevăr. Recapitulând, strângeți împreună cu elevii toate materialele elaborate și construiți împreună harta mentală (cartografierea gândurilor), cu tema centrală:

mitul – falsificarea istoriei.

Puneți întrebări ajutătoare:

De ce adevărul cu privire la genocidul planificat din timpul Marii Foamete naște în continuare controverse și face obiectul unor dispute internaționale?

⁵ Metoda *long-table* (mesei lungi) poate fi aplicată cu succes pentru orele desfășurate online. Elevii care doresc să dezbate o pot face, iar ceilalți se pot alătura. Anumite programe de învățare online facilitează crearea de camere separate pentru lucrul în echipe, fapt care ajută aplicarea și desfășurarea metodelor lucrului în echipă.

Material suplimentar

În această parte le puteți prezenta elevilor un fragment al proiectului de rezoluție a Parlamentului European dedicată comemorării Holodomorului **(Sursa G)**. Este o sursă interesantă care ne arată că anumite evenimente istorice pot inspira dezbateri politice active.

Tema pentru acasă

Scrive un eseu pe tema:

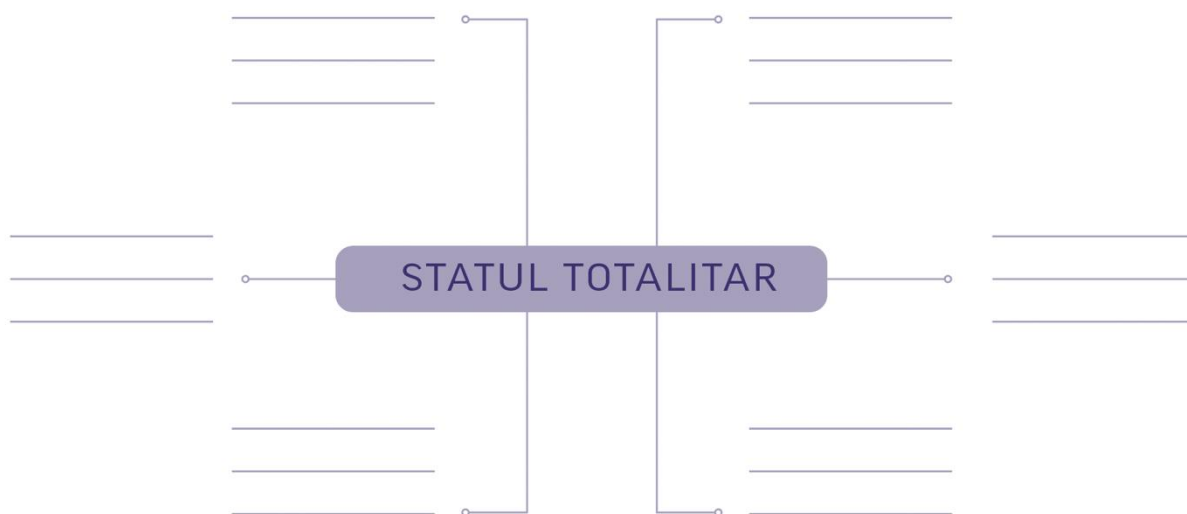
„Cel care nu cunoaște adevărul, este un prost. Cel care-l cunoaște și-l consideră o minciună, este un infractor” - Bertold Brecht

Ești de acord cu cuvintele autorului ? Poți folosi în lucrarea ta sursele de la lecție.

Fișă de lucru

Exercițiul 1.

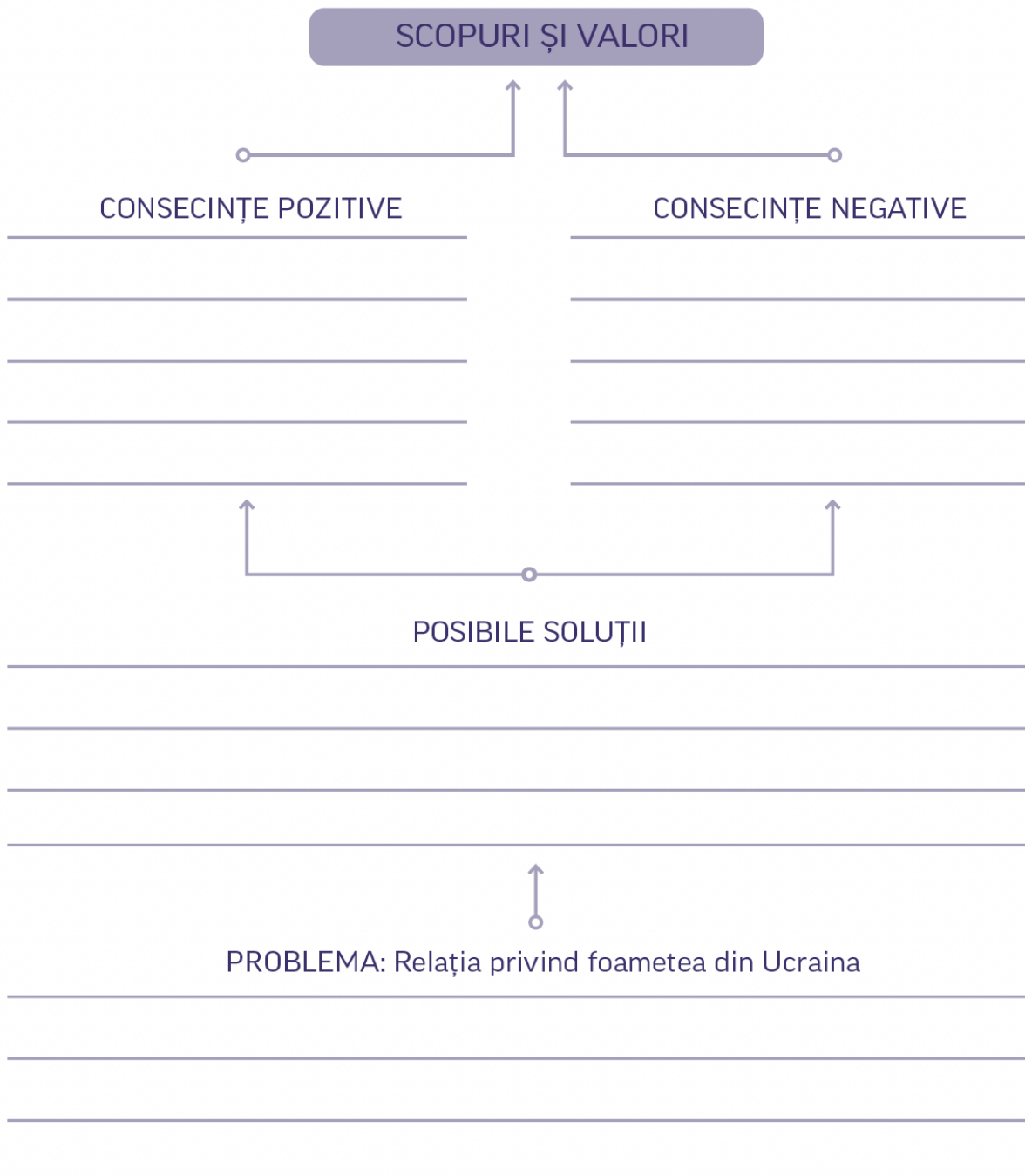
Completează schema hărții mentale trecând trăsăturile statului totalitar.

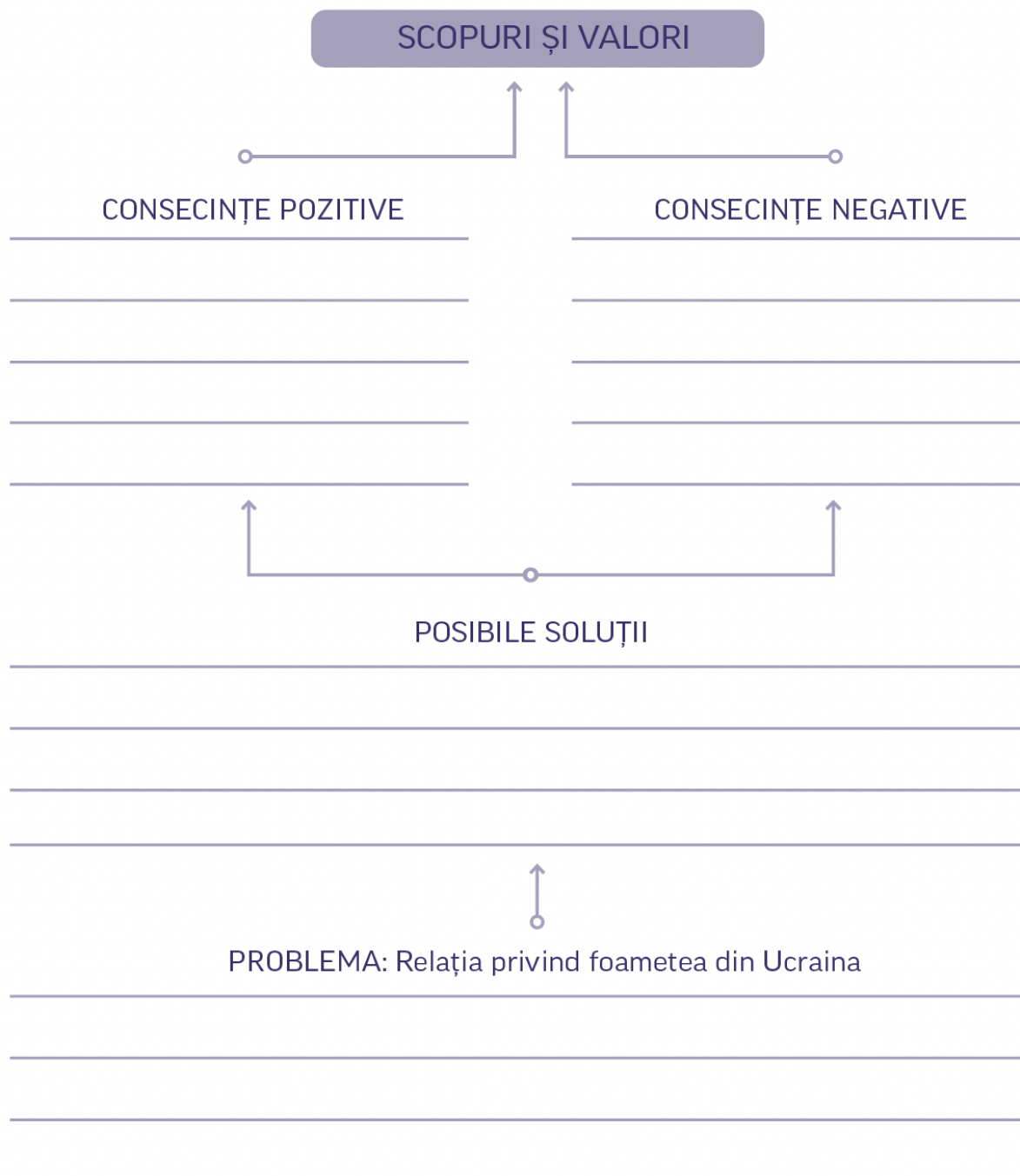
Exercițiul 2.

Pe baza setului de surse A și B completează schema arborelui de decizie pentru fiecare dintre ziaristi.

Schema arborelui de decizie **Gareth Johnes**

Schema arborelui de decizie **Walter Duranty**

Exercițiul 3.

Încercarea de a-i retrage post-mortem Premiul Pulitzer lui Walter Duranty a fost după părerea ta corectă ? Argumentează-ți părerea pe baza surselor și prezintă considerațiile tale cu ajutorul metaplanului conform modelului.

Cum este ?		Cum ar trebui să fie ?
	PROBLEMĂ Premiul Pulitzer pentru Walter Duranty	
De ce nu ar trebui să fie așa ?		Ce trebuie făcut?

Ideea și conținutul editorial: **Urszula Bijoś (ENRS)**

Redactare: **Ana-Maria Cătănuș**

**Cofinanțat de către
Uniunea Europeană**

Proiect finanțat din fondurile Uniunii Europene. Punctele de vedere și opiniile exprimate aparțin exclusiv autorului sau autorilor și nu reflectă neapărat punctele de vedere și opiniile Uniunii Europene sau ale Agenției Executive Europene pentru Educație și Cultură (EACEA). Uniunea Europeană și autoritatea care a acordat subvenția nu sunt responsabile pentru ele.